

De prijs van aardgas: het vierde alternatief

DR. A.A. DE BOER

Inleiding

Na een korte periode van rust begint de discussie over de prijs van aardgas weer op gang te komen. Sinds de discussie van verleden jaar hebben wij geleerd dat er een ruim aanbod van aardgas is, zodat wij over voldoende aardgas kunnen beschikken om onze kleinverbruikers nog vijftig of meer jaren van deze goedkope energiebron te laten profiteren. Er is zelfs genoeg om het restrictieve beleid van vroeger jaren te verlaten en weer gas beschikbaar te stellen voor de industrie en voor de elektriciteitsproductie. Verder is er onder de huidige moeilijke omstandigheden, die hun weerslag vinden in afsluitingen van afnemers die het gas niet meer kunnen betalen, een toenemende weerstand tegen het verhogen van de aardgasprijs voor de kleinverbruiker. Hoewel die weerstand duidelijk naar voren komt in de huidige discussie, blijft men over het algemeen ondanks het goede nieuws vasthouden aan wat een dogma dreigt te worden in onze energiepolitiek: de kleinverbruikersprijs van aardgas moet worden gekoppeld aan de prijs van aardgas voor andere verbruikers of van alternatieve energiedragers.

Drie scholen

Laten wij beginnen met de drie gangbare meningen over de vraag waaraan de prijs van aardgas voor de gezinshuishoudingen moet worden gekoppeld. De *eerste school* leert dat men de prijs van aardgas moet koppelen aan de prijs van huisbrandolie, die wordt beschouwd als alternatief voor het aardgas voor de gezinshuishoudingen. De *tweede school* leert dat de aardgasprijs moet worden gekoppeld aan de prijs van stookolie (die lager ligt dan die van huisbrandolie), omdat dat ook het geval is met de prijs van aardgas voor industriële afnemers die met de huishoudelijke afnemers zijn te vergelijken. De *derde school* gaat uit van de toekomstige noodzaak over te schakelen op geïmporteerd aardgas; daarom zou de prijs van aardgas voor de kleinverbruiker gelijke tred moeten houden met de aardgasprijs op de wereldmarkt; in de praktijk betekent dit dat de prijs van stookolie als uitgangspunt wordt genomen; die prijs is immers de bepalende fac-

tor voor de aardgascontracten. Tot de eerste school behoren de minister van Economische Zaken en de Gasunie, tot de tweede behoort de VEGIN en de derde filosofie wordt gedeeld door een meerderheid van de Algemene Energierraad.

Ten aanzien van de eerste theorie wordt door de tegenstanders ervan terecht aangevoerd dat er, als het gaat om particuliere kleinverbruikers, helemaal geen sprake is van concurrentie of van alternatieven. De tweede school verdedigt de koppeling aan de prijs van stookolie omdat deze koppeling geldt voor het bedrijfsleven, dat gas gebruikt voor onder meer ruimteverwarming. Daarvoor zou één prijs moeten gelden; men kan op een markt voor aardgas geen discriminatie toepassen op grond van de bestemming van het gas. Dit standpunt is beter gefundeerd dan het eerste, maar het is niet onaantastbaar. In principe is een prijsverschil natuurlijk best mogelijk voor aardgas evengoed als voor alcohol. De vraag is of men een prijsverschil kan afwijzen zonder aan te geven waarom. Het onuitgesproken antwoord is dat prijsverschillen strijdig zijn met ons economisch gevoel, of dat de leer moet worden vervuld, maar dat is niet toereikend. Men moet aangeven welke denkbare verstoringen rechtvaardigen dat men prijzen voor huishoudelijk gas moet heffen die ver boven de kostprijs liggen. Het gaat hier om prijzen die de industriële markt misschien wel verdraagt, maar de kleinverbruiker niet.

Het argument van de derde school is dat de gasverbruiker in de toekomst misschien moet overschakelen op importgas. De koppeling zou helpen de aardgasprijs geleidelijk aan gelijk te trekken met de wereldgasprijs ten einde te bewerkstelligen dat de overschakeling aan het einde van de aardgasperiode soepel verloopt. In dat geval zou stookolie een goede basis zijn voor de aardgasprijs, ook voor kleinverbruikers.

Het koffiedikdogma

Omdat deze aanpassingstheorie goede papieren schijnt te hebben, is het goed daar nog even bij stil te staan. Zolang aardgas een in beperkte mate voorhanden alternatief was voor dure energiedragers, lag de aardgasprijs die de markt verdraagt op een hoog niveau. Inmiddels is er ten aanzien

van aardgas geleidelijk aan een kopersmarkt ontstaan. De bekende reserves zijn sterk toegenomen en de Sovjetunie opereert op de markt als concurrent van Nederland. De Sovjetunie biedt thans gas aan tegen een aanmerkelijk lagere prijs dan Nederland en neemt dus uit concurrentie-overwegingen genoeg met een kleinere marge. Men zou natuurlijk de lagere prijs kunnen beschouwen als tijdelijk, omdat het een uitvloeisel kan zijn van een tijdelijke onderbezetting van de transportcapaciteit. Maar er zijn duidelijk veranderingen op til die aanleiding kunnen geven tot verlaging van de aardgasprijs op de wereldmarkt. In dit licht is het argument dat wij de aardgasprijs voor gezinshuishoudingen nu nog verder moeten verhogen om over vijftig, zestig of honderd jaar soepel te kunnen overschakelen niet erg realistisch.

Het is trouwens in het algemeen gesproken de vraag of een prijspolitiek die voortvloeit op de overschakeling in een verre toekomst, wel zinnig is. Uiteraard kan op zich zelf het verwijzen naar wat er over vijftig tot honderd jaar kan gebeuren als het aardgas begint op te raken, heel zinvol zijn. Om aan toekomstfilosofieën een argument te ontnemen voor een bepaalde prijsvaststelling nu, is echter een volstrekt onverdedigbare speculatie, die men kan vergelijken met een prijsverhoging voor huisbrandnootjes in de crisistijd van een halve eeuw geleden, verdedigd op grond van toenmalige prognoses over de structuur van de energievoorziening anno 1984. Als men zich realiseert wat men toen wist (en dacht) over de technische en economische ontwikkeling van de energievoorziening, ziet men misschien in – naar ik hoop – hoe verschrikkelijk onzeker de speculaties van economen en politici over de energievoorziening over vijftig jaar eigenlijk wel zijn, hoe amateuristisch het eigenlijk is om te veronderstellen dat we de energievoorziening van het jaar 2034 dienen door in 1984 de aardgasprijs te verhogen en hoe onverantwoord het is aan deze doelstelling prioriteit te geven.

Er is dan ook geen enkele reden om, onder voorbijgaan aan de problemen van vandaag, de *huidige* verbruiker van aardgas de *huidige* prijs te laten betalen van huisbrandolie of van aardgas op de wereldmarkt, waarop hij niet kan overschakelen, met als argument dat voor *toekomstige* verbruikers over vele jaren, onder geheel andere prijsverhoudingen, een overschakeling op geïmporteerd aardgas één uit vele mogelijkheden is.

Het afgunstarargument

Een nevenargument dat in de discussie is opgedoken ten gunste van de koppeling van de aardgasprijs, liefst aan die van huisbrandolie, met een koppeling aan de prijs van stookolie als „second best”, mag niet onvermeld blijven. Er is nog altijd een klein aantal mensen in ons land dat niet op het aardgasnet is aangesloten. Als de aardgasprijs geen gelijke tred zou houden met de prijs van huisbrandolie, dan zou dit een

verkapt subsidie betekenen voor de gelukigen die wel van het aardgas kunnen profiteren. Het lijkt mij niet juist van een subsidie te spreken als het er om gaat de enorme winstmarge op een prijs die torenhoog boven de kostprijs uitstijgt, niet meer verder op te voeren. Logischer is het als wij een deel van de „subsidie” van Jan Modaal aan de staatskas en de oliemaatschappijen zouden aftoppen ten behoeve van degenen die nog niet op het aardgas zijn aangesloten. Men kan dat geld dan gebruiken hetzij door die aansluiting te bespoedigen, hetzij door juist de huisbrandolie voor die groep te subsidiëren. Een tot nu toe weinig gehoorde suggestie misschien, maar zeker niet absurder dan het dogma van de koppeling.

Het vierde alternatief

Een vierde standpunt, namelijk dat men ten aanzien van de markt voor huisbrandolie een daarop toegespitste politiek moet boetseren die niet is gebaseerd op prijspariteit met vervangende brandstoffen, komen wij weinig tegen in de huidige discussie. Men discuteert over de vraag waaraan de prijs voor aardgas moet worden gekoppeld zonder eerst de vraag te stellen of de prijs van aardgas voor kleinverbruikers eigenlijk wel aan die van een andere energiebron moet worden gelieerd en zo ja waarom. *Konsumenten Kontakt* bij voorbeeld verdedigt zijn recente pleidooi voor een verlaging van de aardgasprijs voor kleinverbruikers met het argument dat zijn voorstel geen inbreuk maakt op de noodzaak die prijs te koppelen aan de exportprijs van aardgas.

Het dogmatisch aanvaarden van de koppeling is een knelpunt voor een sociale prijsbepaling. Een maatregel moet nooit; men zou hooguit kunnen zeggen dat een maatregel (of de verdediging daarvan) wetenschappelijk gefundeerd is als wij op grond van onze economische kennis mogen verwachten dat het effect van de maatregel in het licht van bepaalde doelstellingen te prefereren is boven het effect van het uitblijven ervan. De discussie hoort te gaan over zowel de doelstelling als de balans van de effecten. Het aanvaarden van een maatregel – zoals in het onderhavige geval het koppelen van de aardgasprijs aan die van een ander goed – omdat men stilzwijgend aanneemt of suggereert dat dit een soort wetenschappelijke noodzaak is, is onjuist om niet te zeggen verwerpelijk.

De balans van effecten is inmiddels wel duidelijk. De prijsverhoging heeft een zeer duidelijk effect voor de kleinverbruiker. Daarover hoeven wij niet verder uit te weiden. Het is dan ook de vraag hoe men zo'n koppeling nog redelijkerwijs kan verdedigen. Aangezien het gebruik van aardgas voor gezinshuishoudingen een gesloten afzetgebied is waar weinig elastiek in zit, is er op korte termijn geen gevaar voor verstoringen door een verschil in prijs tussen gas en een alternatief. Dit geldt ongeacht de vraag hoe men de aardgasprijs voor industriële toepassingen wil vaststellen. De gasvoorziening van de gezinshoude-

ningen heeft met de energieprijzen op de wereldmarkt niets te maken; van een gasprijs voor die sector die onder dat niveau ligt zal de OPEC niet wakker liggen. Het effect van de aardgasprijs is een niet-progressieve aanslag op de inkomens die niet kan worden goedgepraat met het verhaal dat wij anders over vijftig tot honderd jaar moeilijkheden zouden kunnen krijgen met de overschakeling in een situatie waarvan de structuren nog volstrekt in nevelen zijn gehuld.

De vraag of de verdere verhoging van de aardgasprijs gefundeerd is, moet dan ook ontkennend worden beantwoord. Daarom lijkt het wenselijk de vierde optie in de discussie te betrekken, namelijk:

- het voeren van een aparte tariefpolitiek voor de groep gezinshuishoudingen;
- het loslaten van de koppeling van de aardgasprijs voor gezinshuishoudingen;
- het voorlopig bevroren van die prijs;
- het subsidiëren van degenen die nog niet van het aardgasbezit kunnen profiteren.

Als hierop wordt geantwoord dat wij ons dat niet kunnen permitteren, zijn we in ieder geval op één punt waar we wezen moeten, namelijk bij de eigenlijke doelstelling achter de prijsverhoging. Het spreekt vanzelf dat het werkelijke argument ligt in de mogelijkheid door de verhoging van de aardgasprijs bij te dragen in het dekken

van tekorten van de overheid. Dat wordt in de discussie echter nooit expliciet toegegeven en dat maakt de hele discussie over de koppeling enigszins hypocriet. Uiteraard zou het beknotten van deze eenmaal op gang gekomen geldstroom voor de begunstigen niet aantrekkelijk zijn, maar wie het in stand houden daarvan verdedigt met een beroep op theorieën over de prijsvorming op een moment waarop de verhoging van de gasprijs sociaal onaanvaardbaar is, laadt de verdenking op zich dat hij zich verschuilt achter het gezag van de economische theorie. Het dogmatisch hantieren van die theorieën zou men dan ook kunnen beschouwen als een ontsnappingsprocedure. Door de koppeling krijgt de prijsvorming een soort automatisme, dat de politicus ontslaat van de plicht om de prijs in moeizaam overleg vast te stellen op grond van de werkelijk relevante factoren. Deze robotisering van de economische politiek is overigens ook in andere sectoren waar te nemen.

Al met al is het vierde alternatief een heel wat correcter uitgangspunt voor de prijsvaststelling voor gezinshuishoudingen, rekening houdend met de belangen van de kleine afnemers, dan de huidige uitgangspunten die steeds meer beginnen te lijken op een gelegenheidsberoep op de economische theorie.

A.A. de Boer